

Örj-intézetől az angyalföldi Állami Elme- és Ideggyógyintézetig

Az első beteg Beiter Ferenc 44 éves pozsonyi cipész volt, aki „szerzett butaság”-ban szenvedett — Az utolsó törzskönyvezett beteg a 20.054-ik, K. V.-né 48 esztendőss asszony, a baja: schizotrófia

Rövid hír jelenti, hogy a budapesti angyalföldi Állami m. kir. Elme- és Ideggyógyintézet ötvenesztendőss. Ötven esztendőss, felszázba, mindefféle vonatkozásban nagy idő, de óriási az orvostudományok terén, amely az utolsó ötven esztendőben mérhetetlen fejlődést mutat az emberiség javára.

Az orvostudomány különböző ágai között is az ideg- és ideggyógyászat az a különös szak, amely ezalatt az ötven esztendő alatt a most már szinte mosolyogni való diagnózisoktól, a mai csodás gépekkel és műszerekkel történő bajmegállapításokig eljutott.

Az elmebaj gyógyítása Magyarországon először „privátjellegű” volt. Pólya József volt az első, aki 1839-ben megalapította a „budapesti Örj-intézetet”. Ugyanazon a helyen, Hungária-körút 80—82. szám alatt, ahol most az aranybetűs felírat díszlik: „M. Kir. Állami Elme- és Ideggyógyintézet”.

Az első beteg

Ötven esztendő előtt, pontosan 1884. áprilisában, került a komoly felírású kórházba az első betegtranszport — Pozsonyból. Huszonnégy elmebajost szállítottak Budapestre, mert az ottani „elmeház” zsufolt volt. Azután az angyalföldi ideggyógyintézet testvérbátyjától, a lipótmezei ideggyógyintézetétől is kapott száz beteget és októberben kerültek ide azok a komoly szakorvosok is, akik akkoriban az elmebaj gyógyítását foglalkozták. Mert áprilistól októberig csak ápolták a betegeket, de nem gyógyították.

Az angyalföldi tébolyda első igazgatója Lechner Károly volt, Lechner Ödön világhírű építész testvérbátyja, aki innen Kolozsvárra ment egyetemi tanárnak és adjunktusá volt Zsakó István. Lechner Ödön Gusztáv, jelenleg nyugalmában levő helyettes államtitkár követte az angyalföldi ideggyógyintézet igazgatói székébe, utána a nagy tudományu Epstein László, majd Selig Árpád következett, végül Zsakó István dr. Nyolc esztendeje áll az intézet élén, Kolozsvárról került fel erre a díszes pozícióra.

A bejáratnál két évszám virágokból

Az angyalföldi tébolydában, ahová ellátogattunk a felszázados ünnepség alkalmából, vagy a sürgős-forgás. A bejáratnál piros és zöld virágokból két évszámot állított össze egy ügyes kertész: 1884—1934. Zsakó igazgató fehérköpenyesen sétálva velünk keresztül az intézetet, keltséggel, türelemmel, előzetkenységgel ad. Felvilágosítást mindenről. Oda mutat a virágokból összerótt évszámokra:

— Egy ápoltunk csinálta. Miniszteri tisztviselő volt, azután ide került az intézetbe és itt lett kertész. Nem súlyos az állapota. Meg fog gyógyulni!

Azután megmutatja az igazgató azt az épületet, ahol annakidején, kilencvenhat évvel ezelőtt, az „örj-intézet” állott, majd megmutatja az ötven év előtt készült első pavillont és utána a többi, sorjában, ahogy azokat a sajnos mind jobban mutatókóros szükség folytan fel kellett építeni.

Érdekes, hogy az első épület, a tulajdonképpen anyaezüst, az „örj-intézet” pontosan ötven esztendőig állott fenn ezen a néven, bár már akkor körülötte ott állottak az állami ideggyógyintézet pavilonjai is.

— Ki volt az első beteg, igazgató ur és mi volt a baja? — kérdezzük.

— Beiter Ferenc negyvennégy éves cipész, akit Pozsonyból szállítottak ide az akkori

A közeledő tél küszöbén

a lakásfűtés mikénti ellátásában a számtalan új kályharendszer, a sok különféle szén és brikett súlyos gondokat okoz és nehéz elhatározások elé állítja a fogyasztókat. Az egyik egy bizonyos brikettfajtára, egy vagy kétaknás kályhára, a másik fűtőtestű cserépkályhára esküszik, de a legtöbb helyen küzködnek a kezelés nehézségeivel.

Mindezekkel összefüggő kérdésekben teljes világosságot derít és a fűtőanyag beszerzése, a kályharendszer és nagyság megválasztása tekintetében értékes irányításokat ad a

III. Házi Tűzelőberendezések kiállítására

a Technológiai Intézetben VIII. József-körút 6. Nyitv. d. e. 10—2-ig, d. u. 4—7-ig. Belépődíj 20 fillér.

orvosi műnyelv szerint „szerzett butaság”-gal. Ma ennek a neve: demencia secundaria, illetve schizotrófia, magyarul: hasadásos elmebaj. Ugy tessék ezt érteni, mintha az agy kettéhasadt volna. Az egyik része ép, míg a másik csak zavaros gondolatokat tud termelni és tovább vinni. Az ilyen betegeknek igen helyes gondolatai vannak, de hirtelen megdühödik és nekiugrik falnak, ablaknak, vagy személynek, ami vagy aki éppen előtte van.

A maximum 1932-ben volt

A következő beteg Lencse József negyvennégy éves, napszámos volt, ugyanolyan bajjal, a harmadik Elengruber Gáspár ötvenegyesztendőss „kóborló”, akinek a baját akkoriban „idült tébolyodottság”-nak nevezték. A negyedik beteg egy huszonhét esztendőss kereskedő, Löwy Izsák.

A betegek száma eleinte évi százig haladt, de később, sajnos, az ezres számot is túlhaladta. 1886-ban érte el a betegsaporodás a tetőfokát, akkor 110-et szállítottak be, míg a régi betegek száma ugyanebben az esztendőben összesen 200 volt. Az ideggyógyintézet újabb korszakában, az 1916/17-es esztendőben ugrott nagyot a betegek létszáma, de még csodálatosabb az emelkedés négy évvel ezelőtt, 1930-ban, amikor 1120 beteget vettek fel. Azóta, háia Istennek, csökkenőben van az inézet évi átlagos növekedése.

— Mivel indokolják, igazgató urék a beteglétszám növekedését, illetve csökkenését?

— A háborúról ne beszéljünk, mert a háboru fogalma maga elég indok. Ami a háboru utáni állapotokra vonatkozik, arra szinte azt mondhatnám, hogy az elmeháborodások száma egyenes arányban van a gazdasági viszonyokkal. Most, hogy javulás mutatkozik gazdasági téren, a statisztikák szerint sokkal kevesebb elmebajossal növekedik az intézet létszáma.

— A jelenlegi létszám?

— 580 fő, de volt már, mint mondom, sokkal több is, 1932. decemberében, 760 ápoltunk volt. Ma 270 férfi és 310 női betegünk van. Érdekes, hogy a multban több volt a férfi és kevesebb a nő. Összesen az ötven esztendő alatt 20.054 beteg fordult meg az intézetben és ebből 7847 a nő és 12.207 a férfi.

Kedvező statisztikai számok

— A betegeket itt a tébolydában husz nagy, huszonöt kisteremben és azonkívül különösoban ápoljuk. Vannak még ugynevezett család telepeink is, még pedig Sátoraljaújhelyen, Balassagyarmaton, Győrött, Szekszárdon, Szombathelyen, Baján és Kaposváron. Ezekben a helyeken háromezer családi ápolat kezeltek, míg az ország összes zárt intézeteiben 7300 a betegek létszáma. Ezzel a számmal azonban még nem fejeztük ki az összes elmebajosok számát Magyarországon, mert saját családjánál körülbelül 10.000 elmebajost ápolnak.

Rettenetes nagy szám ez, igazgató ur és az a kérdés, hogy Európa többi államaival viszonyítva, hogyan állunk elmebajosok tekintetében.

— A tudomány a lakosság három ezelékét említi, mint nem tulságos sok elmebajost. Ezt a számot mi nem haladjuk túl, sőt azt lehet mondani, hogy ebben a tekintetben a közép-európai nivónál kedvezőbb állapotok uralkodnak mindtünk.

— Milyen elmebajok a leggyakoribbak?

— A legtöbb a hasadásos elmebaj, azután a paralizis és a veleszületett elmebajosság, amelynek különböző változatai mintegy tizenöt százalékát teszik ki az elmebajosoknak. Alkoholisták öt százalék van. A férfiak között leggyakoribb a paralizis és az alkohol folytán elmebajban szenvedő, míg a nők között a schizotrófiás elmezavar hisztériával párosulva.

Morfinista 1—2 százalék

Kokainista és morfinista betegük sok van-e?

— Vigyázni kell, ha kokainistáról és morfinistáról beszélünk. — felelte Zsakó igazgató. — Mi csak arról tudunk, akik a kokain és morium következtében ide került elmebajosok. Ezeknek a száma a betegek egy-két százalékát teszi és többé-kevésbé gyógyítható. Egy-két eset fordult elő az utóbbi esztendőben, hogy morfinista a halállal fizetett szenvedélyért.

Az igazgató-főorvos ezután elmond egy-két nevesebb és érdekesebb esetet.

N. L. néven nevezem azt a hírreves művészt, aki mint morfinista az intézet ápolója volt. Érdekesebb beteg volt azonban, sőt eddig talán a legérdekesebb elmekórtani szempontból, annak a világhírű Frankel Móríc nevű számológóművésznek az esete, akit gyengeelméjűséggel itt kezeltünk.

Világcsodából — elmebajos

Frankel Mórícrol mindenki tudja, hogy olyan híres fejszámoló volt, hogy az egész világot bámulatba ejtette, a legkomplicáltabb számításoknak fejből és percek alatt történt elvégzésével. Nyolc éves korától husz éves koráig az egész világot bejárta és bámulatba ejtette és huszonegy éves korában ide jutott gyengeelméjűséggel. Agyberendezése a számolásban csucsosodott ki, de egyéb tekintetben olyan nagyfokú gyengeelméjűséget mutatott, amilyenre csak a legsúlyosabb esetekben akad példa.

— Mik azok az okok, amelyek miatt a leggyakrabban kitér valakin az elmebaj?

— Nagyon helyesen mondja, mert, fájdalomtól, kintől vagy egyéb októl senki sem lesz elmebajos. Ezek csak kiváltják a lapangó elmebajt. A legtöbb ilyen kiváltó ok a mellőzés, a szerelmi csalódás, az ijedtség. Ez azonban, hogy úgy mondjam, csak a gyufa, amely a puskapor-tornyot lángra lobbantja.

Aki a szerencsétől bolondult meg

— A nagy öröm is kiválthat ilyen okot, amire egy rendkívül szomorú példánk van, egy harmincesztendőss újpesti fiatalember esetében. Ez a fiatalember 1932-ben került hozzánk, akkor, amikor hétévi eredménytelen álláskeresés után díjoknak kinevezték. Az egész várost bejárta, ismerellent és ismerőt is megszólított az utcán és mutatta a levelet, amelyben öt díjoknak nevezték. Aznap, amikor állás elfoglalta, a hivatalában vették észre, hogy ön- és közveszélyes őrlött, úgy szállították be az intézetbe a budapesti rendőrség útján a mentők.

— Eleinte itt is mindenkinek állásával dicsekedett, később hirtelen változás állott be természetében és ma nem beszél egy szót sem. Megáll, órák hosszat maga elé néz, egy darab papíros szorongat kezében: azt hiszi, ez a kinevezési okmánya. Nem is ez, úgy kell erőszakkal, mesterségesen táplálni.

A szektaalapítók bünei

— Az utóbbi esztendőben még egy fajta ok van, amely kiváltja az elmebajt. Ez különösen vidéken, a falvakban gyakori és az utóbb elharapódzott új vallásalapításoknak tulajdonítható. Így például Ibrány községből került be hozzánk több beteg, akik magukat ibrányai vallásuknak nevezik. Az a rögeszméjük, hogy a beteget nem szabad gyógyítani, hogy a szőlőt ki kell irtani, mert abból lesz a bor, sőt a gyümölcsfákat is ki kell pusztítani, mert a gyümölcs rontotta meg az első emberpárt is.

— Talán ehhez a betegséghöz sorolhatnám azokat a szerencsétlen embertársainkat, akik magukat szenteknek képzelik. Két különösen plasztikus példája van ennek a betegségnak. Az egyik egy nő, aki még a pápai hulla számát is elmondja, amellyel őt szentté avatták, sőt le is festette magát, feje fölött glóriával. A másik egy volt MAV-altsitz, aki ugyancsak szentnek képzelte magát. A betegek nem tűrnek ellentmondást és rögtön dühöngeni kezdenek, amint valaki akár csak egy arcvonással is elárulja, hogy kételkedik állításukban.

„Király”, „cár” és „tömegmentő”

— Királyaink is vannak. Egy joghallgató, egy asztalos és egy volt rendőr, azok, akik magukat legfőbb felségnek nevezik, sőt van egy másik volt joghallgatónk is, aki magát Géza cárnak nevezte.

— Egészen különös nevet adott magának egy már elhunyt elmebajosunk, Városvy Géza dr., aki „megmentőnek” nevezte magát. Ugyanebben az időben került be hozzánk egy másik elmebajos, akinek az volt a rögeszméje, hogy Bethlen István tőle „lopta el” azokat az eszméket és terveket, amelyek alapján az országot kormányozta.

Megnéztem az intézet muzeumát is, ahol az elmebajosok rendkívül érdekes „alkotásai” láthatók. Itt van üveglap alatt a fentebb említett tömegmentő levele is, amelyet a „megbízható cári jótékonyági irodának” irt Tobolszkba. Levele mellé egy régi kék egykoronás papírpénz is mellékelte és azt írta, hogy ezt a pénzt az ő felhatalmazása alapján „tíz-ezer milliószor szabad felhasználni, az emberiség tömegének megjavítására”. Levelet így

Bágyadt, levert, dolgozni képtelen egynekkel reggel éhgyomorral egy pohár természetes „Ferenc József” keserűvizet a bélmozgást csakhamar megélelenti, az emésztőcsatornában összegyűlt salakot kiüríti, a vérkeringést szabaddá teszi és a gondolkodó és munkaképességet emeli. Beható kórházi kísérletek folyamán bebizonyult, hogy a Ferenc József viz gyomorsavas szellemi munkásoknál, neuraszténias embereknél és betegeskedő asszonyoknál is rendkívül jótékony hatást fejt ki.

nehéz dió!
milyen legyen a
rádió?
Könnyű felelet:
csak
Super EKA
lehet!

EKA-rádiók kaphatók (részlete is)

CHMURA

IV. Ferenciek-tere 2. „R3” árjegyzék ingyen

írta alá: „Tömegmentő, longitudinális vonalkísérő csillagász etc.”

Egy másik levélsorozat látható a muzeumban „Géza cártól”, aki így is írja magát alá: „Turi Géza”. Leveleket irt Szokolai Olivának, Bajor Gizinek, Turay Idának, Nádasy Kláriának, Babódy Józsnak. Irt tehát létező és nem létező művésznőknek, akiket valamilyen nyit erre kér:

„Szabadítsatok ki ebből az aszkéta börtönből, ha azt akarjátok, hogy ivadékok utján a művészetben és az élet összes terén ne balsors legyen a sikeretek. Előre is hálás köszönettel Géza cár, Budapest, Hungária-körút 80—82.”

Milyen csodálatos, hogy míg levele és a levél aláírása tiszta elmezavarról tesz tanúságot, addig a tébolyda címét tökéletes pontos-sággal megjegyezte.

Ongyilkosok és „kitérők”

Végül megmutatta Zsakó igazgató és Jó főorvos azt az öt hatalmas vitrint is, amelyekben azok az eszközök láthatók, amelyekkel az ideggyógyintézet lakói öngyilkosságokat követtek el, vagy amelyeknek segítségével ki akartak szökni a zárt intézetből. Vízcsapkulcs, beretvapenge törmelék, cipőfűző, ingről leszakított darab, gyöngy, kanál, törülközőszél, ingombor, tükrödarab, három centiméter hosszúságú zsinór, rajzszög, közönséges szög, azok a tárgyak, amelyekkel ezek a szerencsétlen elmebajosok öngyilkossági kísérletet követnek el.

Csodálatosan ravaszak azok az eszközök, amelyekből álkulcsokat igyekeznek készíteni a maguk részére, hogy kiszökhessenek, vagy mint ő mondják „kitérhessenek”. A leggyakoribb ezek között az evőkanál, amelyet hihetetlen türelemmel és ügyességgel addig formálnak, amíg tökéletes kulesalakjuk nem lesz. Hogy ez milyen, szinte emberfeletti munkát jelent, csak akkor tudjuk elképzelni, ha tekintetbe vesszük, hogy minden szerencsétlen elmebajosnak a kezében van egy ilyen eszköz, amelyet egy itt ápolt volt apáca készített.

Egy apáca csodálatos ereje

Ez az apáca egy vascsövet szakított ki a falból hihetetlen erővel és ezt csavarta, sőt azt lehet mondani, gyurta olyan borzalmas fizikai képességgel, amely előtt megfejthetetlenül állnak ma is az orvosok. Ezzel az eszközzel akart magának olyan szerszámot készíteni, amellyel kiszökhetik a zárt intézetből. Természetesen az eszközt maga is olyan lehetetlen formájára alakította át, hogy semminek sem lett volna használatos.

A szerencsétlen elmeháborodottak fölött gyakorolja az apai hatalmat és az api szeretetet egy személyben Zsakó István dr. intézeti igazgató, akinek hat kinevezett orvos, hat gyakornok, harminc nő és harminckett férfi ápoló áll a rendelkezésére.

Mind valamennyien, a vezető főorvostól a portásig, megérdemlik nemcsak a dicséretet, hanem a csodálatot és bámulatot.

Szűcs Nándor

Fényes Marcel

őszi slágere:

Különlegesen finom
Bengalin mosó-
pyjamaöblöny

Tekintse meg kirakataimban!

VI. Teréz-körút 34.